

פרשת בהעלותך

אֱלֹהִים... אֱלֹהִים בְּצִאתְךָ לִפְנֵי עַמְּךָ בְּצֵאתְךָ
בִּישִׁימוֹן סְלָה: אֶרֶץ רַעֲשָׁה אֶף שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי
אֱלֹהִים זֶה סִינֵי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
(תהילים סח)

חלק מהופעת ה' להלחם באויביו, שעליו קורא דוד, בעקבות משה, 'יקום אלהים יפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו', הר"ז בהתגלותו בסיני ליתן תורה לישראל.

שבתורה, ה' מגלה את הרצוי לפניו. וכן המנהג לומר בהוצאת ספר התורה פרשת ויהי בנסוע הארון, מכיוון שהתורה היא יציאה למאבקו לגילוי שמו ולמחיית הרשע.

היציאה למלחמה עם הארון.

בזמן עלי יצאו עם הארון להלחם בפלשתים. היציאה עם הארון מכרות שמלחמתך שלך היא גם מלחמה של ה'.

שם גלה כבוד מישראל בנפול הארון בידי הפלשתים.

המשמעות של נפילת הארון היא, שה' באותה המלחמה לא יצא איתנו. הארון ניטל לחינם. המלחמה היתה שלנו לא שלו. לארון אין מה לדאוג, הוא המשיך את מלחמתו שלו בנפול דגון וכו' אך במלחמת ישראל לא השתתף.

לאחר מכן מצאנו יציאה למלחמה עם הארון, אצל שאול כשנלחם בפלשתים:

"וַיֹּאמֶר שָׂאוּל לְאַחֲזֵה הַגִּישָׁה אֶרֶן הָאֱלֹהִים כִּי הִזָּה אֶרֶן הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל".
(שמואל א, יד, יח)

'ביום ההוא' הוי אומר שבמלחמות שאירעו לאחמ"כ לא יצאו עם הארון.

מתי נפסקה היציאה עם הארון?

אצל דוד בברחו מפני אבשלום בנו, רואים אנו יחס שונה:

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְצִדּוֹק הֲשֵׁב אֶת אֶרֶן הָאֱלֹהִים
הָעִיר אִם אִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' וְהֵשִׁבְנִי וְהִרְאֵנִי

קומה ה' וּפָצוּ אֵיבֵיךָ

וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וּפָצוּ
אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ:

וּבְנַחְתָּ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבָּבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל:
(במדבר י, לה-לו)

פרשה זו מוקפת סימניות, ב'נונים' הפוכים.

וכבר פ' הכוונה בזה ליתן פרשה זו בסוגריים.

ובגמרא¹ נחלקו האם מה שמוקף סימנים הרי זה מחמת שאין זה מקום הפרשה. או מחמת שהוא ספר בפני עצמו, 'דאמר ר' שמואל בר ר' נחמן א"ר יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה'.

ויש להבין מה שמחשיבים את פרשת 'ויהי בנסוע' כספר בפני עצמו, איזה תוכן נפרד ומיוחד יש בו.

והנראה, שבכל התורה היחס הרגיל הוא, שה' ניצב לטובת ישראל עמו. נלחם את מלחמותינו ועומד עלינו כאלקינו להשפיע עלינו לטובה.

בפרשה זו מתגלה יחס אחר. לה' יש אויבים ושונאים והוא יוצא למלחמה נגדם. ישראל לא מופיעים כמקור וכסיבה למלחמה, אלא מופיעים כאנשיו של ה' שביניהם הוא שוכן והם הבסיס מהם הוא יוצא להילחם, וכשהוא שב, שב הוא לישראל מקום מנוחתו.

בפרשה זו אין הוא יוצא להילחם מחמתנו. את מלחמותיו באויביו שלו הוא נלחם.

כמובן שאנו מזהים עם מלחמותיו. והקריאה כאן היא לרגל היציאה לכיבוש הארץ, אך הם אויבים שלו, וישראל עומדים כצבאו.

שברוב התורה, ישראל הם עניינו והוא נלחם בעבורם. ה'ספר' הזה מתאר שלה' יש מלחמה בעולם וישראל מופיעים כמחנה האלהים.

לְמַנְצֵחַ לְדוֹד מְזֻמּוֹר שִׁיר: יְקוּם אֱלֹהִים יְפֹצוּ
אוֹיְבָיו וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיו מִפְּנֵיו: כְּהַנְדֵף עֵשֶׂן תִּנְדֵף
כְּהַמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי אֵשׁ יֵאָבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי

¹ שבת קטו ע"ב.

מנחם אב תשע"ז מילון

לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ בּוֹ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד:
(ירמיה ג, טז)

ולא יעשה עוד - מה שנעשה בו כבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי. רש"י שם.

לעתיד לבוא נהיה מזוהים עם הארון, ויעשה רצוננו כרצונו עד שלא יצטרך הארון. 'כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאלו הוא ארון' - רש"י שם.

שמואל וולך
ירושלים

****

**וּתְנַח עֲלֵהֶם הַרוּחַ וְהֵמָּה בְּפִתְבִּיבִים (במדבר
יא, כו)**

פי' רש"י שהכוונה ששם עלו בקלפים. ובגמ' סנהדרין לא מפורש שזהו כוונת "והמה בכתובים" רק כך פי' רש"י שבעין יעקב בסנהדרין. ולע"ע לא נדפס תוס' השלם לפ' בהעלותך. אבל מצאתי בתוס' השלם עה"ת פרשת כי תשא, דביאור המה בכתובים היינו שהיו מבין הצדיקים החתומין על שטר של קיום תרי"ג מצוות, ועליה היה כוונת מרע"ה ואם אין מחנו נא מספרך, ע"ש.

ואם כבר יש מן הראשונים שנטו מפירש"י ז"ל אולי יתכן להציע פירוש אחר לזה, דר"ל שמה שנשארו בתוך המחנה וניבאו, המה בכתובים, ר"ל נביאתן נכתבו בכתובים שהיתה מצויה להם מכל הנביאות האחרות שלא נכללו בתורה.⁵ בדומה לד' הריטב"א [ב"ב ט"ו א'] שכתב על דברי הגמ' דמשה כתב פרשת בלעם "נראין דברי האומרים שאין זו פרשת בלעם שכתובה בתורה, דההיא הקב"ה כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה היא שכתב והאריך בה יותר, והיתה מצויה להם", עב"ל.⁶

אתו ואת נהו: ואם כה יאמר לא הפצתי בך
הנני יעשה לי כאשר טוב בעיניו: (שמואל ב, טו,
כה-כו)

אצל דוד ה' נמצא במקום קדשו 'ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך' ה' נמצא ספון במקדשו, אין הארון נודד עם ישראל. לה' יש בית. ומשם הישועה.

אולי אפשר לראות כאן חלוקה בין יוסף ליהודה. "וַיִּטֵּשׂ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ אֶהָל שֹׁכֵן בְּאֶדְם"² משכן שילה בחלקו של יוסף, היה אהל שיכן באדם, הענין האלוקי היה מזוהה עם האדם. וע"כ היה ברור שמלחמות ה' ומלחמות ישראל חד הם, וע"כ יצאו עם הארון. כמו כן אצל שאול איש בנימין. אך נפל דבר בישראל בנפול הארון ביד פלשתים, "וַיִּתֵּן לְשָׁבִי עֲזוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיַד צָר"³.

אצל יהודה - דוד היחס הוא אחר. ה' נמצא 'שם' במוחלט, בשמימי. "כְּמוֹ רָמִים מְקַדְּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יִסְדָּה לְעוֹלָם"⁴ והאדם חייו למול ה'. ספר תהילים על כל געגועיו וצימאונו לה', הוא מחמת דבקו באותו שהן השמים ושמי השמים לא יכללוהו.

רואים אנו בתורה איך יוסף גם כשהיה לבדו במצרים אלהיו עמו, עמד בגבורה מול החטא והעמיד משפחה נאמנה, לעומת יהודה שכשנתרחק וירד מאת אחיו 'ירידה היא לו', שני בניו מתים בחטאם וכו'.

אולי כאן כבר נמצאת החלוקה. יוסף בכל אשר הוא פונה ה' איתו. אך אצל יהודה ה' נמצא במחנה ישראל - אצל משפחת יעקב. וכשנתרחק 'ירידה היא לו'.

לעתיד לבוא מתוארת דרגה חדשה:

**וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בְּאֶרֶץ בְּיָמֵי הַהֵמָּה נָאִם
ה' לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית ה' וְלֹא יַעֲלֶה עַל**

¹ד] בספר מלחמת ה', ע"ש. ויש להעיר, כי יש אצלינו גם כמה תפילות מימי הנביאים שלא נכנסו לכ"ד ספרי קודש, דוגמת ברכת הזן וברכת הארץ ובנין ירושלים [עי' ברכות מ"ח ב', אבל ע"ש ברשב"א]. וכן תפילת חזקיהו המלך שאנו אומרים בכל ימי ב' וה', וכן תפילת עלינו שנתקן ע"י יהושע כידוע. ותפילת אדה"ר בספר רזיא'. ועיין גם במצודת דוד [דכה"י א' כ"ט כ"ט]. ועי' מלבי"ם

² תהילים עח, ט.

³ שם שם סא.

⁴ שם - "וַיִּבְחַר אֶת שְׁכֵט יְהוּדָה אֶת הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אֵהָב: וַיִּבֶן כְּמוֹ רָמִים מְקַדְּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יִסְדָּה לְעוֹלָם".

⁵ שו"מ במפרשי זמנינו שכתבו כן.

⁶ וראה בדברי האבן עזרא שלהי מגילת אסתר עה"פ ונכתב בספר, שמנה כמה ספרים הנזכרים בתנ"ך שנאבדו, ע"ש. וכ"כ בפ' חוקת עה"פ [במדבר כ"א

נאמר כי גם כאן הכוונה אל טיסה. ומתאים מאוד בלשון הפסוק. שהרי פרח כאמתים על הארץ. או אולי גם שם נפרש מלשון נטישה.

וידידי המדקדק הג"ר יעקב בוכינגער שיחי' טען כי כל מקום שהטית דגושה ה"ה כמי שהיה כתיב בה נון, ועיין יחזקאל [ל"א י"ב] ויטשהו אל ההרים. עם טית דגושה, וכתב שם רש"י ויפלוהו לארץ כמו ויטש על המחנה.

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקלין – ניו יורק

**וְרוּיחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיִּגְזוּ שְׁלֹוִים מִן הַיָּם וַיִּטְשׁוּ
עַל הַמַּחֲנֶה: (במדבר יא, לא)**

רש"י והאבן עזרא פירשו מלת ויטש לשון פישוט כמו והנם נטושים על פני כל הארץ וכמו ונטשתין המדברה. ובאיוב נאמר [ט' כ"ו] כנשר יטוש עלי אוכל. ושם פירשו רש"י ואבן עזרא לשון יפרח, יעוף. גם התרגם פה ושם מסכים עם פירושיהן. שכאן כתב, ורמא, לשון הנחה. ושם כתב דטיס. ויש מקום עיון דשין ימנית ושמאלית הגם שהם מקרא סופרים שניתנו מסיני, מ"מ מצינו שהם מתחלפות [עיין מנחת שי צפניה י"ב, ועיין רש"ש פסחים כ"ו א' ד"ה דכתיב ושמו]. וא"כ למה לא

פרשת שלח

שנאמר [יחזקאל ד' ה'] ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים וגו', ע"ש בכל הפרשה.

****

**וַיֵּרֶד הָעֶמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא
וַיִּכְּוֹם וַיִּפְתּוּם עַד הַחֲרָמָה: (במדבר יד, מה)**
יל"פ, דדבר אחד מדברין אחור לא ישוב ריקם, והרי גזר השי"ת [במדבר י"ד כ"ט] 'במדבר הזה' יפלו פגריכם. ע"כ עשה ה' שירדו הם אל המדבר ושם יהרגו את המעפילים, והבן.

****

**וַיֹּשֶׁב אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְהַמַּגֵּפָה נִעְצְרָה: (במדבר יז, טו)**

הרבה נתלבטו המפרשים למה חזר הכתוב מה שאמרה כבר [לעיל י"ג] ותעצר המגפה. והיה נראה בפשטות, דתורה מבהירה, דאע"פ שעוב מקום עמידתו בין החיים והמתים, וישב אל משה,

טועה. ואף דבע"ז [י"ז א'] דרשו הרחק מעלי' דרכך זו מינות, זה דרך דרש, כי הנצרי לא נולד בזמן שלמה. אבל להנ"ל י"ל, כי באמת כתב ספר ע"ז, אבל הואיל ואנשי כנה"ג בטלו היצר, לא ראו צורך להכניסה בכ"ד ספרי קודש. ועיין מצו"ד עה"פ [מלכים א' ה' י"ב] שלשת אלפים משל, כי רבים מספריו נאבדו מאיתנו וכו', ע"ש. גם יתכן כי כמו שלא מיחה בנשיו על שמקטירים לבמה כך לא מחה בכל ישראל ולא כתב ספר ע"ז.

**מִבְּלָתִי יִכְלֹת ה' לְהֵבִיא אֶת הָעַם הַזֶּה אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר:
(במדבר יד, טז)**

צ"ע דהרי אמר הקב"ה [י"ד י"ב] ואעשה אתך לגוי גדול ועצום ממנו. וא"כ הם יכנסו לארץ ובהם יתקיים שבועת ה' להביא את בני ישראל אל ארץ כנען, ויראו כל עמי הארץ כי יכול גם יכול ה' להכניסם לארץ כנען. וצ"ל, דהרי אמר הקב"ה "גדול ועצום ממנו", וע"ז טען משה, כי יאמרו הגוים, כי העם הקדום היה חלש ולא יכלו להתמודד עם מלכי כנען, והיה הקב"ה צריך לחדש לו עם יותר גדול ועצום כדי שיוכלו להלחם ולהוריש להם את הארץ, והבן.

****

יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה (במדבר יד, לד)

הנה, מדה טובה מרובה, ומצינו שכאשר חטאו בני ישראל בשנים, נתכפר להם בימים. כמו

[דבה"י ב' ל"ג] לגבי תפילת מנשה (וע"ש ענין נפלא ומחודש, שלדעתו הנביא מציין לה' ספרים חיצונים, וכאה"ט).

והנה, דבר נפלא הוא הדבר, אשר בימי שלמה המלך ע"ה שהיה יצרא דעבו"ז בתוקפה, לא כתב דברי מוסר ע"ז רק על הכלי עוה"ז בקהלת ותאות המשגל במשלי, למה לא כתב על עבו"ז אשר כל הנביאים הרבו להטיף את העם דברים קשים ומרים בזה. ובשבת [נ"ו ב'] אמרו כל האומר וכו' אינו אלא

מנחם אב תשע"ח מילון ס

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקלין – ניו יורק

מ"מ לא המשיך המגפה להתפשט הלאה, אלא
נשאר בעצירתו, והבן.

פרשת חוקת

וסמך לזה ממה שמצינו בדברים (כט, ד - ה):
"ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו', ויין ושכר
לא שתיתם למען תדעו כי אני ה' אלהיכם".

הרב ישראל מאיר בריסקמן
לייקווד

****

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ
אֲדוּם כֹּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל וְגו'. (במדבר
כ, יד)

צ"ע דמקרא חסר לפנינו, והיה ראוי שיכתב,
וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום
"לאמר", כה אמר אחיך ישראל וגו'. וכ"ה אצל
סיחון [להלן כ"א כ"א] וישלח ישראל מלאכים אל
סיחון מלך האמרי לאמר.

והנראה בזה, דהרי לא הרשו להילחם עם בני
אדום, ע"כ נסו לעורר רחמנות מהם ולהתחנן
לפניהם שיסכימו מטוב לבם שיעברו דרך ארצם.
ולהצליח בזה צריכים לדברים היוצאים מן הלב,
כי זה נכנס ללב, ע"כ לא יכלו לתת משפט המוכן
מראש להמלאכים שימסרו אותה למלך אדום,
אלא אמרו להם את ענין הבקשה, אבל הם היו
אשר נסחו לשון הבקשה לפי רגשת לבביהם, אתה
ידעת את כל התלאה וגו', ונצעק אל ה' וגו'. ע"כ לא
נאמר "לאמר". משאי"כ בסיחון אשר היה סתם
בקשה, ואם לא יסכימו יצאו להילחם עמם כאשר
אירע באמת, בזו יכלו להכין בעבור המלאכים
משפט מוכן מראש, וע"כ נאמר שם "לאמר".

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקלין – ניו יורק

לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין
לשתות (במדבר כ, ה)

צ"ע שהרי כל עיקר תלונתם לא באה אלא על
חסרון המים, כדכתיב (שם, ב - ד): "ולא היה מים
לעדה וגו', וירב העם עם משה ויאמרו וגו', ולמה
הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם"
וגו', וא"כ מה ענין זרע ותאנה וגפן ורמון לכאן,
שהזכירם בתלונתם.

ועוד צ"ב למה הזכירו דוקא את המינים הללו,
והרי גם שאר פירות לא היו להם במדבר.

והנראה בזה, שלא הזכירו מינים הללו מצד
המאכל שבהם אלא מצד המשקה שבהם, שכשם
שהגפן הנזכר שם, עושים ממנו יין, כן גם שאר
המינים שזכרו שם, עושים מהם משקה שכר או
יין לשתות מהם, וא"כ הכל בכלל תלונתם, שלא זו
בלבד שאין להם משקין חשובים כיון ושכר, אלא
אף מים אין לשתות.

דהנה זרע הוא כגון חטה ושעורה הנזרעים,
שעושים מהם שכר, וכמש"כ האבן עזרא עה"כ
בויקרא (י, ט) "יין ושכר" וגו', וז"ל: ושכר העשוי
ממין חטה וכו'. עכ"ל.

ותאנה עושים ממנה יין, כדכתיב בבראשית (ט, כ)
"ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין
וישכר" וגו', ופירש רש"י: "ויטע כרם", כשנכנס
לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים. עכ"ל.

ורמון ג"כ עושים ממנו יין, כדכתיב בשיר השירים
(ח, ב): "אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני", ופירש
רש"י: "עסיס" - יין מתוק. עכ"ל.

ולפ"ז סיפא דקרא "ומים אין לשתות", הוא המשך
אחד עם רישא דקרא, וכונתם שאין במדבר
לשתות יין ושכר ואף לא מים.

פרשת בלק

אבקא וכסי ליה ליומא, ואמרי במערבא, קמו ליה ממתיתא דרב הונא בבלאה.

ויקר ה' (במדבר כג, טז)

ולמעלה הוא אומר אלוקים. עיין רמב"ן. ולול"ד ז"ל היה נראה, דהרי ה' לא נתיחד עם משה רבינו במצרים כי שם מלא גללים. ולכן, למעלה במקום 'במות בעל', נא' אלוקים, לא השראה ממש. [כמו שנא' זובח לאלוקים יחרם בלתי לה' לבדו. ועי' זבחים [פ"א] לשם ה']. ולהלן במקום 'פעור' נא' ג"כ רוח אלוקים. רק כאן ה'. ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקלין – ניו יורק

****

**וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הָעָם
וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לֵה' נִגְדַת הַשָּׁמַשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן
אָף ה' מִיִּשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שַׁפְטֵי
יִשְׂרָאֵל הֲרִגוּ אִישׁ אֶנְשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל
פְּעוֹר: (במדבר כה, ד-ה)**

הפסוק הראשון בפשטות סותר את השני בראשון נאמר שיוקעו ראשי העם ובשני הפנייה לראשי העם לשפוט את העם. ואב"ע פי' שהוא פירושו של ראשון, לדבריו 'אותם' שבפסוק הראשון מכון אל החוטאים ולא אל ראשי העם, וכ"ה בבמדב"ר לדעה א'. והסיבה לפרש כן היא שראשי העם לא חטאו (כטענת הגמ' סנהדרין לה.). ואין להענישם.

ובבמדב"ר דעת ר' יודן שהציווי להרוג את ראשי העם מפני שלא התרו בעם. ולפ"ז באמת לא התקיים הציווי הזה. והרב סמט כתב שפנחס קיימו ולכן זכה למה שזכה.

**וְהִכֵּן לִי בְּזֶה שְׁבַעַת פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים
(במדבר כג, א)**

בבעל הטורים כתב דכן עשה איוב, והיה בן נח, ועשה כן נגד ז' מצוות שלהם. ובאבן עזרא הביא ג"כ מה שציוה ה' לאיוב שנא' [איוב מ"ב ח'] קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים. רק שפי' הטעם משום שיש סוד במספר ז', ע"ש¹.

אבל לא רחוק לומר, כי בלעם לא ידע רצון ה' כלל, רק היה באמתחתו ספר איוב, כי היה קרוב אליו מאז היו יחדיו יועצי פרעה מלך מצרים. וראה שם שציוה ה' לקחת ז' פרים וז' אילים, סבר כי זה עושה נחת רוח לפניו, גם הוא יעשה כמשפט הזה?²

**מִי מְנַה עֶפְרַיִם וּמִסְפֵּר אֶת רֵבַע יִשְׂרָאֵל
(במדבר כג, י)**

באבן עזרא כתב בזה"ל, ולפי דעת רבים, שפירושו, כמו 'ארחי ורבעי זרית' [תהילים קל"ט ג'], שהוא כענין 'רבעי', ויפרשו 'עפר יעקב' על עת נסעו, עכ"ל.

ומפני שדבריו סתומין, אמרתי לפרשו. דע"ש בתהלים באבן עזרא, שהביא בשם ר' משה, וכ"פ הרד"ק, ד'ארחי' זה דרכי, ו'רבעי', זה היפך, היינו רבעי, התישבות. וכע"ז כתב באור החיים הקדוש, שהוא כמו [בראשית מ"ט י"ד] 'רובץ בין המשפתים', ע"ש.

והוסיף האבע"ז, דלפי"ז 'עפר יעקב' יהא ענין כנגד רביצה, והוא הנסיעה. והטעם, כי בעת הנסיעה של הרבה בני אדם, עולה עפר מן הארץ. וע"ז אמר בלעם מי מנה עפר יעקב, הנה עולה עפרה לאין שיעור.

ועיין כענין הזה בגמ' [כתובות ק"ו א'], רב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי, כי הוּו קיימי רבנן ממתיתא דרב הונא ונפצי גלימיהו הוה סליק

² ועי' הגהות רמ"ש [ב"ב י"ד ב'] כי היה ספר איוב נפוץ בימי גלות מצרים.

¹ ויש להוסיף ע"ד הא דספר שופטים [ו' כ"ה] ז' שנים, ע"ש.

מנחם אב תשע"ז מילון ס

התורה שמואב מפחדים. אבל אז נאמר 'ויאמר מואב אל זקני מדין'. איך מדיין קשורים לפה? ושוב שולח בלק מלך מואב מלאכים אל בלעם, אבל מתברר שהמלאכים כוללים גם את זקני מדיין.

ואז הם נעלמים ואנחנו נכנסים לדרמה בין בלעם ובלק. ווהיא מסתיימת כשבלעם הולך לעמו, לארם.

אז בני ישראל סוטים אל בנות מואב וזונים אחרי אלוהי מואב. פורצת מגפה ומתחילה הוצאה להורג של החוטאים, אבל אז מגיע איש מבני ישראל ומקרב אל אחיו את *המדיינית*, מאיפה הגיעה לפה מדיינית?

ולסיום, ה' מורה להרוג את המדיינים בגלל הסיפור, ולא את המואבים. וכשהורגים אותם מוצאים שם את בלעם שבכלל היה אמור להיות בארם.

ב.

המדיינים בתנ"ך הם בני קדם, שבטי המדבר הנודדים, אבל בניגוד למה שהיינו חושבים הם לא כמה בדואים מורעבים: הם המון, והם עשירים כקורח. בפרשת מטות מתוארים מספרים אסטרונומיים של שלל, וזה אופייני לכל התיאורים שלהם בתנ"ך: וּמְדִיָּן וְעַמְלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נְפִלִים בְּעַמְקֵי כְּאֲרָבָה לְרֵב וְלִגְמְלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר כְּחֹל שֶׁעַל שְׁפַת הַיָּם לְרֵב. שְׁפַעַת גְּמְלִים תִּכְסֹּף בְּכָרִי מְדִיָּן וְעֵיפָה כְּלָם מִשְׁבָּא יָבֵאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשְׂאוּ.

וכך היו נודדים עם המוני המוני גמלים וכבשים וחמורים, זהב ולבונה, עדויים חח ונוזם וטבעת וכומז. עושרם הגיע משליטתם על דרכי הסחר עם הודו ואפריקה.

ובני קדם היו ידועים גם כגדולי החכמים והמכשפים. הם התחרו בחכמת שלמה, ופרקים במשלי מיוחסים להם. איוב היה מבניהם.

ג

בספר יהושע נאמר שנשיאי מדיין שהרג פנחס היו נְסִיכֵי סִיחֹן יִשְׁבֵי הָאָרֶץ. מכאן אולי תינתן התשובה. סיחון היה אמורי, זר בעבר הירדן. כאשר הוא כבש את ארץ עמון ומואב, הוא כרת

ובש"ב כא מצינו שההוקעה לה' היתה פתרון לחטא כללי שחטאו בו כל העם בהתעלמות מחטאת שאול בגבעונים, וההוקעה לנגד ה' היא שחלק מהחוטאים החשובים יענשו ובזה תסור החמה מן העם.

ובפשטות זה המכוון גם כאן, ש'ראשי העם' אינם כל ראשי העם, אלא החוטאים שבראשי העם, והם יוקעו לה' ובזה מיד יפרדו העם מעל פעור.

ונראה שמשה חטא בכך שפנה לשופטי ישראל שיהרגו את היחידים, ולא קידש ש"ש בהריגת החשובים.

ואכן איש ישראל שבא, הוא האדם החשוב שבכלל העם, פעל שבמקום להוקיע את החוטאים נגד ה', הוא שהדגיש את החטא 'ויקרב את המדיינית' נגד משה וכל ישראל, וישראל היו נטולי תגובה לחילול השם הזה.

ופנחס הוא שקיים את הציווי המקורי להוקיע את ראשי העם ולהשיב את החמה.

ויש לפרש בכך נקודה בשינוי הלשון בכתוב. למשה נאמר והוקע אותם לה' 'נגד השמש' בפרסום. אולם פנחס בא אחר איש ישראל 'אל הקובה' למקום מוצנע. לכאורה מפני שבאמת לא יכל לעשות משפט בהם נגד השמש, בהפרדת החטא מישראל בפרסום, שהרי לא היה השופט שבראש העם. לכן הסתפק ב'דחיקת' החטא מרשות הרבים של החטא לאהלו של איש ישראל. וחז"ל בסנהדרין פב: פירשו שאחר ה'דחיקה' הוציאם מהאהל, ומנו ניסים שנעשו לו בכך. ונראה שבכך נעשה המשפט נגד השמש, כציווי הראשון.

הרב משה גרינהוט נווה יעקב ירושלים

****

פשר מעשה המדיינים

א.

בכל הפרשיות האחרונות המדיינים מופיעים תמיד בלי הקשר.

בסוף פרשת חוקת ישראל כובש את האמורי ויושב בערבות מואב. באופן טבעי ממשיכה

ד

כל זה קרה בסתר, אבל בגלוי נראו רק המואבים כיריבינו, כשמדי פעם מופיע ביניהם נסיך מדייני ונעלם. זוהי התמונה שמציגה התורה בגלוי, ומניחה לנו לנסות להבין את המתרחש מאחורי הקלעים.

אבל ה' ידע את מחשבות ליבם, ובסוף הסיפור גילה הכל למשה: לא המואבים הם אויביכם אלא המדיינים, הם צוררים לכם בנכליהם. ואותם עליכם להשמיד על חטאי העבר וכדי לבלום את הסכנה בעתיד.

הרב שמואל בן שלום
עורך

ברית עם השבט החזק ביותר באזור, מדיין, ויחד איתו הם שלטו בארץ. כאשר נפל סיחון, פנו בני חסותו המואבים לעזרת הכוח החזק השני בשלטון, המדיינים.

והמדיינים עצמם נחרדו מנפילת בעל בריתם, ומשכו בחוטים כדי לחסל את האויב החדש. הם קישרו בין המואבים לבלעם, קוסם מפורסם מחו"ל (שהם הכירו כסוחרים נודדים). וכאשר נכשלה קללתו והוא איים לשוב לארצו, עצרו אותו התייעצו איתו על רעיונות אחרים. כאשר הציע להם את רעיון הזנות, שלחו את בנות מואב לבצע אותו, ונסיכה מדיינית הגיעה לפקד עליהם.

פרשת פנחס

אל כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה. וכונתה ע"י אביה בן רחבעם (בדהי"ב יג) ברית מלח. מפני שהיא היתה ברית לשימור המצב הקיים שבו דוד מלך וממילא מוריש את המלוכה לבניו. הפירוש ל"מליחת" הברית הוא מה שאמר ה' לנתן שגם אם יחטאו בני דוד ישארו במלכותם. ובתהלים פט מתלונן איתן תלונה גדולה כשלא התקיימה ברית זו.

זו ברית מלח. ברית שלום שונה, היא ברית חדשה שמייצרת מצב, אולם אינה יוצרת אותו בדם, אלא בשלום. במבט שכל מה שצריך לקרות - בשביל כריתת הברית - כבר אירע. כבר הגיעו שני הצדדים מכח המציאות שביניהם למצב שיכולים לקבוע ברית. פנחס בכך שקינא בשביל ה' וכבר ייצג אותו לגמרי, וה' בכך שהענין שיש לה' בעולם מיוצג במלואו ע"י פנחס. ולכן הברית היא ברית שלום. שלימה ואינה צריכה עוד מאמצים, היא נעשית בשלום הקיים כבר בין השנים.

ויחזקאל לד ולז אומר בשם ה' וכרתי להם ברית שלום, על ישראל בבואם מהגלות. וכוונתו כי העיקר ביחזקאל הוא מה שעם ישראל בפועל הם מייצגי ה' ואין שום דרך לברוח מכך לשום מקום, ולכן שם ה' כבר בקרבם. וזה מחייב את שני הצדדים. אלא שיחס כזה הוא יחס שלילי ומוכרח. וכריתת הברית שלום היא ההכרה בכך שזה המצב, ולכן יוצאת ממנה לינה ביערים, ונתינת

הַנְּנִי נִתֵּן לוֹ אֶת-בְּרִיתִי שְׁלָם (במדבר כה, יב)

מהי 'ברית שלום'. בד"כ הברית נכרתת, וכריתתה אינה מטאפורה אלא היא מציאות, שבה חלק מסוים נכרת ומדמם, ובכך יוצר מרחב חדש של שיתוף בין שני הצדדים בברית. כך בין הבתרים אצל אברהם, כך במעבר בין בתרי העגל. בזריקת חצי הדם על המזבח וחצי הדם על העם, ובברכות וקללות המחלקות את העם לשנים בין בתרי ארץ ישראל בהר גריזים והר עיבל.

יש בריתות מסוג אחר, שאינן צריכות דם. הסוג הראשון הוא 'ברית מלח' כלומר ברית של שימור מצב וקיומו הנצחי אחרי שהמצב הזה כבר קיים, כך נאמר לאהרן בפרשת קרח שהניתן לו מישראל ניתן בברית מלח, אהרן כהן היה כבר קודם שהרי נבחר ע"י ה', ובחירה זו היתה קבועה, אלא שלא היתה בברית, וכאשר כרת עליה ה' ברית, כלומר קיבע אותה ברקע דמי קרח והמתנגדים, לא קבע אותה כהתחייבות חדשה אלא כמליחת המציאות הקיימת. מליחה המשמרת אותה ומשקעת אותה יותר בתוך המציאות.

כזאת גם אצל דוד, הוא היה מלך. וה' הבטיחו כי יבנה לו בית. הבטחה זו נקראה ברית ככתוב בתהלים פט כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי, וע"י דוד עצמו בשמואל ב כג לא כן ביתי עם

מנחם אב תשע"ח מילון ס

עזרא מיישב שקרוב למחציתם היו יוצאי מצרים, ובשעת הגזירה היו פחות מבין עשרים. וזה דוחק.

וברש"י פירש כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל דהיינו בפרשת כי תשא שנצטוו מבין עשרים שנה ומעלה. ולפי פירוש זה תמוה מדוע הפסוק צריך להסתמך על הציווי שלפני ארבעים שנה, אחר שזה עתה גם כן נצטוו על כך למנות מבין עשרים שנה. ומה לו להביא ממרחק לחמו.

וליישב את הפרשה יש להתבונן מה הטעם שנצטוו בעת הזאת למנותם. ורש"י כתב: 'ויהי אחרי המגפה וגו' - משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. דבר אחר כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסר לו במנין עכשיו'.

והנה מבואר להדיא בתורה טעם שונה למנינם, שנאמר בסיום מניין משפחות השבטים: 'לאלה תחלק הארץ בנחלה' (פסוק נג), ואחר כך נמנו בני לוי שלא היו שייכים בחלוקת הארץ.

והביאור בכל זה הוא ששני טעמים היו למנין זה, האחד בגלל המגפה, כמו שכתב רש"י, וצריך לומר שעצם הדבר שעברו ארבעים שנה ומתו כולם במדבר אינו סיבה למנותם שוב, כי זה אותו עם, אבל המגיפה שזו מאורע פתאומי שמשנה את כל צורת האומה, מחייב לספרם.

והטעם השני בגלל חלוקת הארץ, שצריך למנות מספר כל שבט ומשפחותיו, כדי לדעת איזה חלק לתת לו, כמו שנאמר לרב תרבו נחלתו.

וזה הצורה שהתורה מנסחת את העובדה שיש שני טעמים למנין, כשניתנת פיסקא באמצע פסוק. כלומר שמצד אחד הכותרת של הפרשה החדשה היא 'ויהי אחר המגפה', שזו הסיבה לציווי שבהמשך. אולם מצד שני, יש כאן הפסק פרשה, והציווי מתחיל בפרשה חדשה, כלומר שיש טעם נוסף ועצמאי לספירה שאינו תלוי בויהי אחרי המגפה. והוא המבואר בסוף הפרשה 'לאלה תחלק הארץ'. [וכעין זה כתב ב'אור החיים' כאן, אלא שהוא דן בזה על פי שני הטעמים שנכתבו ברש"י].

ובזה מיושבות התמיהות האחרות בפסוקים, כי הציווי כאן למשה ניתן מצד חלוקת הארץ, ואילו הטעם של אחר המגפה לא היה צריך ציווי חדש,

המקדש בתוכם. כלומר הבטחות פרשת בחקתי שהם תוצאת המצאות ה' בקרב ישראל בחוקיו ובשכינתו, אותם ייצור ה' בבריתו.

הרב משה גרינהוט נווה יעקב ירושלים

****

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה (פ) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֻעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל יֹצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֱלֻעָזָר הַכֹּהֵן אִתָּם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרַחוּ לֵאמֹר: מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (במדבר כו, א - ד)

פסוקים אלו מוקשים ביותר וחסרי כל הבנה. ובראשונה יש לתמוה על תופעה נדירה שיש כאן, והיא פיסקא באמצע הפסוק לאחר התיבות ויהי אחרי המגיפה. ולכאורה אם ראוי להפסיק כאן ולפתוח פרשה חדשה, כל שכן שאמור להתחיל בזה פסוק חדש. וכן הקשה באוה"ח.

תמיהה נוספת יש לשאול על הפסוק האחרון, הבא כהמשך לוידבר משה וגו': 'מבין עשרים שנה ומעלה, כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים'.

הנה לא חזר הכתוב על עצם הציווי, ובפשטות משום שמסתמך על מה שנאמר שציוה ה' את משה, ובידוע שמשה דיבר את הדברים לבני ישראל. ומעתה יקשה מדוע הכתוב מציין את מה שדיברו 'מבין עשרים שנה ומעלה'.

והתמיהה האחרונה והגדולה ביותר, היא בסיום הכתוב: 'כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים'.

מה הכוונה כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל, פשיטא, שהרי עוסקים עתה במסירת דבר ה', וכי בכל דיבור צריך לסיים כאשר צוה ה' וכו'.

ועוד מהו שהם נקראים 'היוצאים מארץ מצרים', והרי כל יוצאי מצרים מתו במדבר, ועתה צוה למנות את בניהם אשר לא יצאו ממצרים. ובאבן

אך נראה כי השינוי מדוקדק מאוד. שהרי שורש דרישתם של בנות צלפחד נעוץ בפרשת הקמת שם וכמו שאמרו חז"ל את דבריהן 'אנו במקום בן עומדות ואם אין הנקבות חשובות זרע, תתיבם אמנו'. ושאלה זו באה לברר את מעמדן של נקבות כמקיימות שם אביהן.

ובזה באה תשובת ה' כי 'נתון תתן להם בתוך אחי אביהם', שגם הנקבות נחשבות כזכרים לגבי הקמת שם, ולכן אין צורך ביבומה של אשת צלפחד ובנותיו ירשוהו. אך מאידך מזכיר הכתוב שבנחלה זו של נקבות יש גם צד של העברת נחלה שהרי כאשר תנשאנה תעבור הנחלה לשבט אחר ולכן אומר הכתוב 'והעברת את נחלת אביהן להן' שהנחלה עוברת על ידי ירושתן ולא נאמר שלאחר מותן תחזור הנחלה לידי אחי אביהן.

ובכך יש ליתן טעם לצורת הכתיבה המיוחדת שבה נאמרה שאלתן לפני ה'. ולשון הכתוב הוא 'ויקרב משה את משפטן' והנון היא נון רבתי.

והטעם לכך פשוט, שזהו בעצם שורש השאלה האם זהו משפטן - ובלשון נקבה, ואם כן אינן יורשות, או שמא זהו משפטם - בלשון זכר והרי אין יורשות.

ועל זאת באה התשובה כי הלשון הנכונה היא לשון זכר ולכן - נתון תתן להם'.

הרב יעקב שוהם

****

אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ (במדבר כז, ח)

בפרשת נחלות כתוב "איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו". ובגמ' בבא בתרא דף ק"י ע"א מבואר דמה שבן יורש את אביו נלמד ממה שכתוב 'איש כי ימות וכן אין לו וכו', דטעמא דאין לו בן, הא יש לו בן, הבן יורש. ויש לעיין מדוע לא נאמר במפורש 'ונתתם את נחלתו לבנו' כמו שנאמר אצל שאר היורשים.

עוד יש לעיין, דהנה מפשט הפסוקים עולה שאם אין בת אז אחיו של המת יורשים אותו, אולם במשנה בב"ב דף ק"ח ע"א מבואר שבאופן שאין

אלא הם מצווים ועומדים מאז כי תשא, שכיון שחל קלקול במניין ההוא על ידי המגיפה, ממילא צריכים מניין.

ולכן ציווי ה' עתה על המניין, לא היה צריך הכתוב לספר שמה אמרו לבני ישראל, אלא שהכתוב מספר שמה הוסיף את הטעם השני של המניין הקודם, שמאחר שהם עומדים עתה אחר המגפה, ועל כן עליהם למנות את בני ישראל, והיינו כאשר צוה ה' את משה, כלומר לא עכשיו, אלא לפני ארבעים שנה. וכן הכתוב 'ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים', הוא כמו שפירש רש"י. שמוסב על הציווי הראשון של כי תשא שגם בו נצטוו מבן עשרים שנה ומעלה, לבני ישראל שיצאו ממצרים. והחל לספור עתה מצד שני העניינים.

והנה הלויים כאן נמנו מבן חודש (פסוק סב): ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף כל זכר מבן חדש ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל, כי לא נתן להם נחלה בתוך בני ישראל'.

וברש"י פירש: כי לא התפקדו בתוך בני ישראל - להיות נמנין בני עשרים שנה ומה טעם: כי לא נתן להם נחלה - והנמנין מבן עשרים שנה היו בני נחלה שנאמר איש לפי פקודיו יותן נחלתו:

ואולי יש לומר שגם כאן בפסוק הנימוק הוא כפול 'כי לא התפקדו בתוך בני ישראל' היינו במניין שמטעם אחר המגיפה לא נמנו בתוך בני ישראל, וכן בכי תשא לא נמנו במניין, וכמו דעת רש"י שם. (אמנם להרמב"ן צ"ע). ועוד נימק הכתוב 'כי לא ניתן להם נחלה', וזה מצד מצוות המניין של לאלה תחלק הארץ'. ומצד שלא נכללו במניין בני ישראל, על כן נמנו מבן חודש.

הרב יחיאל ורטהימר

עורך ראשי במכון כתבי 'בן מלך'

****

**כֵּן בְּנוֹת צֶלְפָּחַד דְּבַרְתָּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם
אֲחֵזְתָּ נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבֵיהֶם וְהֵעֲבַרְתָּ
אֶת נַחֲלַת אֲבֵיהֶן לָהֶן (במדבר כז, ז)**

נראה לכאורה כי לא דקדק כאן הכתוב בלשון זכר ונקבה, שבתחילה הוא אומר 'נתון תתן להם' וכן 'בתוך אחי אביהם', ולבסוף משנה הכתוב לשונו ואומר 'והעברת את נחלת אביהן להן'.

מנהג אב תשע"ז מילון

נחלות כפי מצבם המשפחתי של בנות צלפחד, שאצל בנות צלפחד מצינו שלא היה בן ולא אב, דגם חפר אבי צלפחד לא היה בין החיים, וכמו שמבואר במשנה בבבא בתרא דף קט"ז ע"ב שבנות צלפחד קבלו גם חלק בנכסי חפר, וכן מובא ברש"י על הפסוק 'נתן נתן'.

ובזה נמצא פן נוסף למאמר הגמ' דלעיל, ש'ראויה היתה פרשת נחלות וכו'". דבפשטות כוונת הגמ' לומר שגם בלא סיפורם של בנות צלפחד היתה נכתבת פרשת נחלות אלא שזכו ונכתבה על ידן ומחמתן, אולם לפי האמור, לא רק שנכתבה מחמתן אלא אף נכתבה על ידן כסיפורם האישי.

הרב אברהם לופיאנסקי ירושלים

בת אז האב יורש, דקודם הוא לאחים, ואף שבפסוקים לא הוזכר האב במפורש, בכל זאת דרשינן לה בגמ' שהאב קודם לאחים. עיי"ש. וגם בזה יש לעיין מדוע מה שהאב יורש את בנו לא נאמר במפורש. וברמב"ן עמד על הערה זו, וכתב, שמה שהאב יורש את בנו אינו ברכה ולכך לא רצתה תורה לכתבו במפורש. עיי"ש.

ונראה לומר, דמה שהתורה לא התייחסה במפורש לבן ולאב הוא משום שעיקר פרשת נחלות באה בתורה מחמת בנות צלפחד, וכמאמר הגמ' בב"ב דף קי"ט ע"א 'ראויה היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן', ולכך גם כתבה תורה את פרשת

פרשת מטות

גם תעיד אריכות הפרשה העוסקת בדינים אלו. כמובן שזו לבדה אינה ראייה, ופשוט.)

ג. רבותינו הראשונים נזקקו לשאלה מדוע הפרשה מתחילה "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה ... זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'", ולא הקדים "וידבר ה' אל משה" ככל פרשיות התורה. ויעויין מה שענו על זה.

אכן רק בסוף הפרשה נאמר - "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה". אבל לא קאי על דין נדרים אלא רק על החוקים - "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב לְבָתוֹ".

ד. אע"ג דאיירי בדיני נדרים, מ"מ מצאנו את הלימוד "בנעוריה בית אביה - כל שבח נעורים לאביה". ומה ההו"א ללמוד מפרשת העוסקת בדיני נדרים לדינים אחרים וממוניים! ומדוע יידרש דווקא בפסוקים כאן ולא בפרשיות אחרות אשר בפרשת משפטים.

אולי אפשר לעלות מכל הנ"ל, דפרשה זו עיקרה 'דיני משפחה' וביחסים בין איש ולאשתו ובין אב לבתו. וכלל דינים אלו ע"י הלכות נדרים - שהיא ברשותו עד כדי כך שאפילו נדריה יכול להפר.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה': אִישׁ כִּי-יָדַר נֶדֶר לַה' וכו' (במדבר ל, א)

אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב לְבָתוֹ בְּנִעְרֵיהֶ בֵּית אָבִיהֶ: (במדבר ל, יז)

"בנעוריה בית אביה - כל שבח נעורים לאביה" (קידושין ג ע"ב, כתובות דף מ ע"ב)

ארבעה דיוקים מעלים הבנה חדשה בפרשיה זו:

א. נתייחדה מצווה זו שמסרה משה רבינו לראשי המטות (יעויין ברש"י, ומה שפירשו הראשונים), ולא לזקני ישראל.

ב. מסיכום הפרשה - "אֵלֶּה הַחֻקִּים [...] בֵּין-אָב לְבָתוֹ בְּנִעְרֵיהֶ בֵּית אָבִיהֶ" - משמע שעיקר עניין הפרשה הוא דיני היחס בין איש לאשתו ובין אב לבתו (כלפי נדרים), ולא דין נדרים, דא"כ היה נאמר - "אלה החוקים... לקיים היוצא מפיו". (כך

¹ שאלת הגמ' קידושין ג ע"ב וכתובות מ ע"ב. וברש"י משמע שלימוד זה נשאר. עיין ברש"י ובתוס' בב"ק פז ע"ב ובשבת קכח ע"א.

הפרתו שאינה אלא ביום שמעו. ותתכן נפק"מ: האם יכול להישאל אצל חכם על שתיקתו כשם שנשאל על הקמה. דאם הוי כהקמה בלבד, יתכן שיוכל להישאל אבל אם אינו כהקמה בפועל, אלא כזכות בעלמא שנתנה לו תורה להפר ביום שמעו, א"כ בודאי שאינו יכול להישאל על שתיקתו וצ"ע.

(והיה מקום לתלות שאלה זו בפלוגתת התנאים בפ' נערה המאורסה, דאיכא למ"ד דבעל יכול להפר רק עד שתחשך, ולדבריו משמע דאין שתיקתו כהקמה, דהא לעתים אינה אלא שעה קלה, ולעתים יממה שלימה, וכדמבואר שם במשנה. וא"כ ע"כ דאין שתיקתו כהקמה בפועל, דהא אין היא תלויה בו, אלא בזמן שיש לו, וע"כ דאין כאן אלא זכות שזיכתה לו תורה להפר עד שתחשך ואם היפר מופר, ואם לא היפר שוב אינו יכול עוד להפר. אמנם להני תנאי דסברי דיכול להפר מעת לעת וכדילפ' ממה דנא' "מיום ליום", א"כ יש לומר דשתיקתו הוי כהקמה דאם לא היפר במעת לעת נחשב לו כאלו הקים את נדרה.)

וא"כ י"ל, דזה מה שאמרה כאן תורה להני תנאי, דאם החרש יחריש לה אישה "מיום אל יום", פ' במעת לעת, "והקים את כל נדריה" דיש כאן הקמה בפועל ולא רק איבוד זכות הפרה בעלמא כדמשמע לעיל מקרא ד"וקמו כל נדריה", וכ"ז בגלל ששתיקתו היא במעת לעת, ולא רק עד שתחשך, וכן הוא סיומא דקרא "הקים אותם כי החריש לה ביום שמעו" דיש כאן הקמה בפועל ע"י שתיקתו וק"ל.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין
ראש כולל יד אהרון בני ברק

****

וְהֵייתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל וּגו' (במדבר לב, כב)

יש להבין מה ענין "מה' ומישראל".

והנראה בזה, דהנה מבואר בפרשה שמשה טען שתי טענות לבני גד ולבני ראובן, כדלקמן.

א' "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה" (לעיל שם, ו), והיא עוולה כלפי ישראל אחיהם, שלא ישאו עמם בעול המלחמה.

ועל כן נמסר לראשי המטות שהם ראשי השבטים אשר נחלקים למשפחות. ולכן מקום פרשה זו בספר במדבר - ספר הדגלים והמשפחות.

ויובן גם, כי החלק שנתחדש רק עתה למשה בשביל לאמר לראשי המטות הוא - "אַלֶּה הַחֲקִים [...] בֵּין-אָב לְבֵתוֹ בְּנִעְרִיָּה בֵּית אָבִיהָ" - דיני המשפחה שבפרשה. אבל תחילת הפרשה - דין קיום הנדר - "אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לֵה' ... לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" - כבר נאמר למשה למעלה כפי שכתבו הראשונים [רשב"ם: "לְבַד מִנְדְרֵיכֶם וְנִדְבַתִּיכֶם". ספורנו: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשֹׁקֵר וְחַלְלֵתָּ"].

וכביכול בא משה לאמר - אע"פ שנצטוונו לקיים הנדר, מכל מקום - אשה היא ברשות בעלה ובת ברשות אביה והם יכולים להפר לה.

וראה ספורנו כאן:

"זה הדבר אשר צוה ה': כשאמר בהר סיני "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשֹׁקֵר וְחַלְלֵתָּ" היתה הכונה האיש הנודר או נשבע - לא יחל דברו, כי בחללו דברו הוא מחלל את ה', אבל האשה שאינה ברשות עצמה לא תהיה מחללת אם יפר המיפר."

וכמו כן יובן הצד ללמוד מכאן 'שבח נעורים לאביה'. כי זהו מהות הפרשה - "בנעוריה בית אביה" - 'בכלל שארי זכותים שיש לאב על נעוריה, יש גם זה הזכות' [לשון הנצי"ב בהעמק דבר].

ישראל הלפרין
עורך

****

וְאִם הֶחְרַשׁ יַחְרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֵל יוֹם וְהַקִּים אֶת כָּל נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים אֲתֶם כִּי הֶחְרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ: (במדבר ל, טו)

צ"ב מה בא ללמדנו מקרא זה אחר שכבר כתב לעיל "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ וּגו' וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחְרַשׁ לָהּ לֹא הִנְיָא אֲתָהּ וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ" וגו'. ונראה לבאר דהנה ידועה חקירת האחרונים האם שתיקת הבעל ביום שמעו הוי גדר של הקמה בפועל, או דאין זה כהקמה בפועל, אלא דאיבד את זכות

****

**וּנְבַח הַלֵּךְ וְיִלְכֹד אֶת קִנְתָּ וְאֶת בְּנֵי תִיָּה וְיִקְרָא לָהּ
נִבְחָ בְּשֵׁמוֹ (במדבר לב מב)**

פירש רש"י: "לה אינו מפיך ה"א. וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא." ראה רבינו בחיי שציין כי מקור הדרש הינו ממדרש רות רבה (פרשה ה אות ה).

דרשת חז"ל תלויה לכאורה ברמז חסרון המפיק בתיבת 'לה'. אכן המעיין במקראות ימצא כי דרשת חז"ל נשרשת היטב בפשט הפסוקים. בחומש דברים פרק ג ובספר יהושע פרק יג מוזכרים חוות יאיר והגלעד שנכבשו בידי יאיר ומכיר, ומושמת שם העיר 'קנת - נובח'. יתר על כן, בספר דברי הימים (א, פ"ב פסוק כג) מוזכרת העיר שנכבשה בידי נובח, לא בשמה החדש 'נובח' אלא בשמה הישן 'קנת'. הרי שלא נתקיים שמה החדש.

ההערה שלפנינו הינה דוגמה אחת מיני רבות לכך שחז"ל לא מסרו לנו את הרקע המקיף לכל דרשה ומימרא, אלא סמכו על המעיין שיבין מעצמו.

הרב חיים מצגר ירושלים

ב' ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבור אל הארץ אשר נתן להם ה'" (שם, ז), כלומר שאף לולי ענין הנשיאה בעול המלחמה, הרי בעצם מה שלא יעברו את הירדן לנחול את הארץ, בזה יניאו את לב בני ישראל מעבור אל הארץ אשר נתן להם ה', וזוהי עוולה כלפי ה', כמפורש בהמשך הכתוב שם (שם, ח - טו): "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם מקדש ברנע לראות את הארץ, וכו' ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם ה', ויחר אף ה' וגו', וכו' כי לא מלאו אחרי, וכו', עד תום כל הדור העושה הרע בעיני ה', והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל, כי תשובון מאחרי" וגו'.

וכדי לבטל שתי הטענות הללו, התנה עמהם משה לעשות שני דברים, כדלקמן.

א' "אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה" (שם, כ), והוא כנגד טענת "האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה", ובוזה יהיו נקיים מישראל.

ב' "ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה'" וגו' (שם, כא), והוא כנגד טענת "ולמה תניאון את לב בני ישראל מעבור אל הארץ אשר נתן להם ה'", ובוזה יהיו נקיים מה'.

וזוהו שנאמר אח"כ "והייתם נקיים מה' ומישראל" וגו'.

הרב ישראל מאיר בריסקמן לייקווד

ספר דברים

יורישנה" (במדבר יד, כד). אלא כאשר התורה מאריכה לשון, לשם הדגשה ולשם להרשים את השומע, היא נוקטת במבטא מארך [מוסיפה אות נון, וגם בה היא שמה דגש כדי להדגיש במבטא]. למה הדבר דומה? תמורת מלת "אשר", לפעמים התורה מקצרת ואומרת אותו המובן ע"י הוספת אות ש' בתחילת המלה. כמו כן כאן, לשם הדגשה היא מוסיפה אות נון. ואדרבה, דוקא מפני העדר אות נון זו יש תמיד דגש במפיק ה"א, להורות על אות שנשמטה. וכמו ל' דגושה במלת "תפילין".

הרב משה צוריאלי בני ברק

**יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יְבֵא שְׁמָה
אֶתְּוּ חֵזֶק כִּי הוּא יִנְחֹלְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל:
(דברים א, לח)**

שתי שאלות. [א] מדוע אין כאן (במלת ינחילנה) מפיק ה"א, הרי מדובר על הארץ והיא נקבה? [ב] מדוע יש מפיק באות נון?

לא מצאתי בינתיים במפרשים מי שעמד על זה. אלא דומני שיש עוד מלים דומות, שם אין מפיק ה"א אלא דגש באות נון. כמו "ואתה תנחילנה אותם" (דברים לא, ז). ובדומה לכך "וזרעו

פרשת ואתחנן

באו ממצרים שמעולם לא יורד שם שלג, ורק שמעו את שמעה מתיירים היורדים מצרימה.

באופן קרוב לזה יש להציע ביאור שונה. "ויטמן" הנזכר בפ' וישלח פרושה הטמנה. אולי שורש האמיתי שלה היא "כיסוי", שהחפץ נתכסה, ושורש המילה היא "מן", וטעמו "נתכסה". גם חרמון היינו הר מון, הר שמכוסה, כי היא תמיד מכוסה בשלג. וכן יש לפרש מה שאסיפת הרבה אנשים יחד נקראים המון. כי מכסים עין הארץ מרוב אדם. אולי גם "מן" נגזר משורש זה, כי היא כיסה את האדמה שתחתיה. ויאמרו איש אל אחיו "מן" הוא, כלומר, כיסוי הוא, כי לא ידעו מה הוא.

הרב אברהם מנחם הורוויץ
ניו יורק

תגובה מאת הרב חיים אשר ברמן:

אמת כי מסתבר בעיני יותר לפרש את תבת 'חרמון', באופן שבסופה באה סיומת 'ון', דהיינו חרמ-ון, ולא חר-מון. ושני שמותיו הנוספים של החרמון, שיאון ושריון, גם הם יוכיחו, שמתפרשים הם בסיומת 'ון'. 'שיאון', משמעותו הוא לשון גובה וכמ"ש 'אם יעלה לשמים שיאו' (איוב כו), ו'שריון' נקרא כן על שום 'דמסרי פירו' וכהתרגום. וכן מתבאר מפירוש הרמב"ן, 'ובעבור שהוא הר השלג ומפני הקרירות יהיה חרם, יקרא חרמון'.

ולאור הערתו כי שמא יש כאן חילוף אותיות ה' בח', ופירוש 'חרמון' הוא לשון 'הרמון', נתתי לבי שמא הוא שייך עם מ"ש בעמוס (ד, ג) 'ופרצים תצאנה אשה נגדה, והשלכתנה ההרמונה נאם השם'. ולמהר"י קרא משמעות 'ההרמונה' היא 'אל ההרים' (בתוספת ו"ן), ושמא אף הכא קרויים הרי החרמון בשם הסתמי - הרים.

ועד הר שיאן הוא חרמון (דברים ד, מח)
ויאמרו איש אל אחיו מן הוא פי לא ידעו
מה הוא. (שמות טז, טו)

מפרשי התורה נתנו מעל שש הצעות לביאור כוונת דור המדבר שאמרו איש אל אחיו על המן "מן הוא" ועל שם כך נקרא המן "מן". אולי יש להציע עוד אופן לתרגומו.

בפ' ואתחנן נאמר [דברים ד' מ"ח] הר שניר הוא חרמון. תרגום יב"ע ותרגום ירושלמי תרגמו פסוק זה, טור סיאון הוא טור תלגא. והנה שיאן הניחו כבמקור ורק חרמון תרגומו "טור תלגא". אם ננקוט שהם עשו תרגם מילולי על מילת חרמון, יוצא לנו כי "חר" יתפרש ל"הר" ו"מון" יתפרש ל"תלגא" שהוא שלג.

והנה, מה ש'הר' נתחלף ל'חר' קל להבין, ומפורש בגמ' ירושלמי פעמיים כי ח' וה' מתחלפת, וכמו שדרשו במס' פאה על קודש הילולים קודש חילולים¹. אכן מה ש"מון" פירושה שלג זה דבר זר לא מצאנו לה חבר.

ולקושתא דמילתא, הרמב"ן ס"פ דברים כתב ש'שניר' שהוא חרמון אכן פירושה שלג. אבל חרמון כשלעצמה פירושו מלשון חרם. שמפני השלג שיש שם תמיד המקום כחרם מישוב של בני אדם. דבריו מכוונים במקצת גם למה שנזכר בספר חנוך, כי בני האלוקים קראו את ההר חרמון ע"ש החרם שחרמו ביניהם. אבל אין צורך ליתן אומן בס' חנוך².

מ"מ אם נכון הדבר, שלדעת תרגומים הירושלמיים, יש בשפה אחת מן השפות שם "מון" המתפרשת כ"שלג", לא רחוק לומר כי בני ישראל חשבו על הכפור הלבן שנפל במדבר שאף היא ממניי השלג וקראו לה "מן", כלומר שלג. והיה מקום לטעות כזו אף אם לא היה נראה ממש כשלג, כי מן הסתם לא ראו מעולם צורת שלג כי

²זדע כי ספר 'חנוך' נזכר גם בס' מחשבת חריץ להגה"ק ר"צ הכהן מלובלין ז"ע. ואולי הוא המוזכר בזוהר הקדוש. והזכרים עתיקים.

¹עיין גלה"ש ברכות [ל"ה א']. וע"ע במנחת שי [צפניה א' י"ב]. ויש להוסיף גם הא דב"ב [צ"א ב'] הזאת נעמי, ע"ש במהרש"א.

מנחם אב תשע"ז מילון ס

(ובעוד לבי רץ לעיין אם יש כאן חילוף לשוני של חרמון-חלמון, בחילוף ר' ל', כמזלות ומזרות, שמתי לבי לכך שגם חלבון וחלמון דומים הם בחילוף ב' ומ' שהזכיר רש"י גבי חורמני-חורבן, וממילא אולי קיימים כאן שני החילופים ונמצא חרמון-חלבון על שם מראהו הלבן שהוא כחלב, אך אלו הרהורי דברים בעלמא).

לא צרפתי דברי בכור הבחינה, וגם לא עיינתי מספיק לקוצר הזמן, רק רשמתי בחפזי את המחשבות שעלו בדעתי בדרך רצוא ושוב, ואמרתי לא אמנע טוב, ויען כי הייתם הסיבה לעורר לבי לענין זה, על כן אשתפך בדברים, ואשר תבחרו תקרבו.

נ.ב. הנה שם 'שריון' יתכן לפרש שלשון שררה הוא, שמחמת גובהו הוא נראה מלך ההרים שסביבו (ודומה זה קצת למה ש'הר המלך' נקרא כן מחמת גודלו וריבוי פירותיו יותר מכל הרי ישראל, וכמ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות שביעית ט, ב). ומעתה אולי גם 'שניר' [שהוא באותם האותיות] גם כן לשון שררה הוא, וקרובים הם לשון צידונים ללשון אמורי ששניהם בני כנען. ובזה שרש"י פירש את תיבת 'שניר' על פי משמעותה בלשון אשכנז (שלג) אולי ניתנה לנו הרשות לפרש שהוא בלשון ספרד ואיטליה (הקרובות ללשון אשכנז בכמה פנים), ומשמעות 'שניר' היא כעין 'סניור', לשון אדון ושר.

ודאטאן להכא, בלטינית 'סניור' הוא זקן, והנה הערבים קוראים את החרמון ג'בל-א-שייך שמשמעותו 'ההר הזקן', אולי מפני גודלו וחשיבותו (או בעקבות פסגתו המושלגת המזכירה שער שיבה), ואם נשייך הדברים בהדדי, אזי שם זה של ההר הזקן נמשך מהשם 'שניר' שמשמעותו בלשונם סניור-זקן.

והנה יונתן שם תרגם 'ויגלון יתהון להלאה מן טורי חרמיני', אשר המכוון בזה הוא להרי ארמניה הנזכרת גם בתיב"ע על מיכה ז, יב 'ודמן חורמיני רבתא', וכדכתב הרד"ק שם שגם את הפסוק בירמיה נא, כז 'השמיעו עליה ממלכות אררט מני ואשכנז', מתרגם יונתן 'מלכות ארעא דקרדו, משרית הורמיני, והדיב' (ועי' בתרגום על הפסוק הרי אררט, בראשית ח' ד', 'על טורי דקרדון, שום טוורא חד קרדוניא, ושום טוורא חד ארמיניא'). ושמענו כאן את חילוף חרמיני-הרמיני, בדומה למה שבקשנו לפרש חרמון-הרמון [ורש"י שפירש בדברי היונתן בעמוס שהוא לשון חורבן, בחילוף מ' וב', והמכוון הוא להרי חשך, וכהרי נשף דירמיהו, דבריו ז"ל צ"ע מהתיב"ע במיכה שמפורש שהוא שם עיר, ורש"י גופיה הביאו שם, וצ"ע].

ועכ"פ לפי דרכנו למדנו, שמה שביקש הרב הכותב לחלק התבה, חר-מון, הר-מון, הנה יסוד לזה מצאנו בדברי היונתן בן עוזיאל, שאת ממלכת 'מני' הסמוכה לאררט, תרגמה 'הורמני', דהיינו הר-מני [וזה פירוש ארמיניא, הר מני].

והנה למרגלות הרי החרמון היו דרים בני החוי, וכמ"ש ביהושע (יא, ג) 'והחוי תחת חרמון בארץ המצפה'. ואולי יש כאן ענין לשון נופל על לשון, שהרי נחש צפעוני תרגמו אונקלוס 'חוי חורמן' (בראשית מט, יז), וכדפרש"י שהוא על שם שעושה את הכל חרם. ומעתה יתכן שביחס לעם החוי, שמשמעותו בארמית היא לשון נחש-חניא (וכמ"ש בשבת פה, א, ועי' רמב"ן דברים ב, כג), הזכיר הכתוב את הר החרמון, הדומה בשמו לנחש הצפעוני-חורמן, אשר שניהם הם לשון חרם (נתעוררתי לזה מכח מש"כ בחיי חנוך עמ' קל"ז).

פרשת עקב

יש להעיר שלכאורה כבר נכפלה אזהרה זו לעיל פרשת ואתחנן, (ו, י - יב), דכתיב "והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ וגו' לתת לך ערים גדלות וטבת אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב וגו', ואכלת ושבעת, השמר לך פן תשכח את ה'" וגו'.

כי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֶךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְגו', הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו', פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבְּתָּ, וְכו', וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, ז - יד)

וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים, המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש, המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך, ואמרת בלבבך **כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה**, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך **כח לעשות חיל**" וגו'.

ומבואר שהכתוב מדבר לאחר שישבו ישראל ימים רבים בארץ, וכבר יהיו יושבים בבתי שבנו הם בעצמם, ויהיו עוסקים בדרך ארץ, וממילא כבר אין לחוש בהם לנסיון השכחה שמחמת הטובה הבאה בלא טורח.

ורק שמה שיהיו נהנים מיגיע כפיהם, הרי יהיה בזה סיבה בפנ"ע להיותם עלולים לשכחת ה', **מחמת מידת הגאווה** הבאה ע"י הצלחת האדם במעשיו, וכדכתיב "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך" וגו', "ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" וגו', ופירש הרמב"ן: על כן אמר אם תחשוב כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, תזכור השם שהוציא אותך ממצרים **ולא היה לך שם כח ועצם יד כלל**. ותזכור עוד כי במדבר אשר אין לאל ידך לחיות שם עשה לך כל צרכך, אם כן גם החיל הזה אשר עשית בכרך, השם הוא שנתן לך הכח כאשר עשית אותו. עכ"ל.

הרב ישראל מאיר בריסקמן
לייקווד

ונראה שבשתי פרשיות הללו, הכתוב מדבר בשני ענינים נפרדים, שענינם בשתי סיבות הפוכות זו מזו לשכחת ה', ואין בזה מה שיש בזה.

דהנה בפרשת ואתחנן לשון הכתוב הוא "והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדלות וטבת אשר לא בנית, ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות חצובים אשר לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת, השמר לך פן תשכח את ה' אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים".

ומבואר שהכתוב מדבר בתחילת ישיבת הארץ, שעדיין ישבו ישראל בבתי הגוים שירשו אותם, ויאכלו מן המוכן בלא שעמלו על זה, וזוהי סיבה להיותם עלולים לשכחת ה', **מחמת מידת התאוה** הבאה ע"י השביעה הדשנה בלא עמל וטורח, וכמו שכתב הבכור שור שם וז"ל: "השמר לך פן תשכח", מחמת רוב הטובה שתהיה לך, כמו "וישמן ישורון ויבעט". "את ה' אלקיך תירא" - אף על פי שיבואו לך כל הטובות הללו בלא טורח, יש לך לירא את הקב"ה, שלא ניתנה לך אלא על מנת שתעבוד הקב"ה. עכ"ל, אשר מבואר בדבריו כמשנ"ת, שהסיבה לשכחה בפרשה זו, היא דוקא משום שהטובה באה בלא טורח, וכעין מה שמצינו באבות (פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ [פירש הרמב"ם: העוסק בפרנסה], שיגיעת שניהם משכחת עוון. ע"כ.

משא"כ בפרשה זו לשון הכתוב הוא "השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וגו', פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף

פרשת ראה

וכתב שהנתינה היא לישיבה, ומזה דרשו שפרשה זו של עיר הנדחת, לא נאמרה אלא בעיר שניתנה לשבת שם, פרט לירושלים שלא ניתנה לדירה.

ולפי פשוטו של מקרא נראה ליישב הלשון, דהנה דין עיר הנדחת הוא לשרוף העיר ולהשאירה בחורבנה לעולם, כדכתיב לקמן (שם, יז) "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד", וא"כ היה מקום לטוען לטעון, שמאחר שנתן ה' את הארץ

כִּי תִשְׁמַע בְּאֶחָת עָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְשֹׁבֵת שָׁם לְאָמֹר (דברים יג, יג)

פירש רש"י: לשבת שם - פרט לירושלים שלא ניתנה לדירה. עכ"ל.

ויסוד הדרשא בזה, ממה שמצינו כאן לשון מיוחד, דהנה בשאר מקומות שדיבר הכתוב בנתינת הארץ, כתוב לשון "נתינה" סתם, או לשון נתינה לנחלה או לירושה, וא"כ למה כאן שינה הכתוב

מנחם אב תשע"ז מילון

וסמך לזה, ממה שמצינו לשון זה לענין ערי הלויים, שנאמר בבמדבר (לה, ב) "ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת" וגו', וביהושע פרק יד פסוק ד: "ולא נתנו חלק ללויים בארץ כי אם ערים לשבת" וגו', ופירש במצודת דוד שם: "לשבת" - ר"ל לבד לדור בהם, ולא להיות שלהם לגמרי. עכ"ל.

הרי שלשון 'נתינת עיר לשבת', אינו אלא למיעוטא, כלומר שלא ניתנה אלא לישיבה ולא במתנה גמורה.¹

הרב ישראל מאיר בריסקמן
לייקווד

לישראל, שוב איך יכול לצוותם לשרוף בה עיר ולהחריבה עולמית, והרי שלהם היא.

ולכן הקדים הכתוב בתחילת פרשת עיר הנדחת, שבאמת לא ניתנה הארץ לישראל במתנה גמורה, אלא עדיין היא ארץ ה', ורק שנתן לישראל רשות לשבת בה, וכדכתיב בויקרא (כה, כג) "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי". ופירש רש"י: אל תרע עיניך בה, שאינה שלך. עכ"ל. (הרי שלשון הכתוב כאן "אשר ה' אלהיך נותן לך לשבת שם", הוא מלשון הכתוב שם "כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי", כלומר רק לשבת שם כתושבים, ולא במתנה גמורה).

פרשת כי תצא

ואח"כ סבא. אבל דרך התשובה בהדרגה, אל תהי בסובאי יין, ואח"כ בזללי בשר.

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקליין - ניו יורק

זולל וסבא. (דברים כא, כ)

אמר המלך החכם [משלי כ"ג כ'] אל תהי בסובאי יין בזללי בשר למו. למה היפך סדר שבתורה, זולל וסבא. אלא אין ספק השכור גרוע מרעבתן. והיצר מדיח האדם מן הקל אל החמור, בתחילה זולל

פרשת כי תבא

עם המת. וכמדומה שכבר ראיתי מפרשי זמנינו מפרשים כן.

האמנם, יש שתי הערות בדבר זה. ראשית, מה טעם למנהג זה, נכון שמוצאים במצרים קברי מלכים מלאים אוצרות כסף וזהב שהאמינו שהרוחות ימשיכו ליהנות מהן, אבל בנוגע מאכלים הרי ממ"נ, אם שייך לרוחו של המת לאכול, מה יועיל כד אחת, זה יפתור הבעיא ליומיים או שלוש, ואחר כך הדר הרעבון

ולא נתתי ממנו למת. (דברים כו, יד)

ברש"י, לעשות לו ארון ותכריכין. ומשנה היא במעשר שני [פ"ה מי"ב]. והנה, בזמנינו מוצאים הארכלוגים הרבה קברים עתיקים מלפני אלפי שנים, ויש שנמצאים יחד עם הנקבר כד של מזון. ומפרשים תופעה זו על פי אמינה תפילה שהכינו צדה לדרך אחר המות. אם כן הדבר, יש לפרש ע"ד הפשט, ולא נתתי ממנו למת, היינו להיקבר

כלל, כי הערים אשר נתנו להם ערי מקלט היו ולצורך ישראל הן. האזהרה הזו בכהנים, ואחרי כן הזכיר כלום בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה (פסוק כד), כמוזהר בכהנים. עכ"ל. (וע"ע בגמ' מכות יג, א ובמה שחידש לדינא באור החיים במדבר לה, ו).

אבל כלפי הקב"ה, נחשבים כל ישראל כגרים ותושבים בארץ, הואיל וסו"ס כולם יושבים בארץ ה'.

¹ ורק שכלפי הלויים, נחשבים שאר ישראל כנוחלים גמורים, והלויים כלפי שאר ישראל נחשבים כגרים ותושבים בעלמא, הואיל והלויים יושבים בארצם של ישראל, וכמפורש בכתוב בבמדבר (יח, כ) "ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם" וגו', ופירש הרמב"ן: "בארצם לא תנחל" - שתהיה נוחל חלקך כאחד מכל שבטי ישראל, "וחלק" - קטן לא יהיה לך בארצם

הרי לנו מנהג קדום שהיה נהוג בימי קדם², לבדוק כמה ימים אחר הקבורה האם חזר המת לאיתנו. ואם כן הדבר, יתכן כי לכך נתנו שם אצל המת כד של מזון, שאם יתעורר יהיה לו מה לאכול להשיב את נפשו הרעבה, עד שיבואו אצל קברו לבדוקו כנהוג. ולפי"ז לא רחוק לומר שהתורה הסכימה למנהג זה, שהרי הלכה רוחת היא פוקדין על המתים עד שלשה ימים, למה לא יכינו אצלו גם דבר מה לאכול אם ישוב בו רוחו. וזה מה שמתודה כאן, דמ"מ לא נתן מן המעשר למת, כי עפ"ר ילך לאיבוד.

הרב אברהם מנחם הורוויץ
מח"ס לב מנחם
ברוקלין – ניו יורק

לדוכתיה. ואם אין לרוח כח אכילה, אז גם כד אחת מיותר. שנית, אם התורה מזהיר פירות המעשר לא ליתנו למת, יש במשמע כי בשאר פירות התורה מסכמת לזה, וזה בודאי לא נכון כלל, מצד הפשט והשקפה כאחת.

והנה, שנינו במס' שמחות [פ"ח ה"א] יוצאין לבית הקברות ופוקדין על המתים עד שלשה ימים ואין חוששין משום דרכי האמורי, מעשה שפקדו אחד וחיה כ"ה שנים ואח"כ מת, אחר והוליד ה' בנים ואח"כ מת. ע"כ. וטעם דין זה, כי שמא טעו שסברו שמת, אבל למעשה שב רוחו בקרבו ולא מת באמת¹. ובש"ך [יו"ד שצ"ד ס"ק ב'] נפסק כי זה היה שייך רק בזמן שהיו קוברים בכוכין ששייך לחיות שם, אבל בזמנינו שסותמין הקבר בעפר, אף אם יחיה הרי ימות מיד כי אין שם אויר ולא יחיה ממילא, ולכן בזמנינו אין פוקדין הקברים.

פרשת האזינו

וסיפא דקרא נכפל בו פעמיים ענין שני, וכמו שמצינו לעיל (שם, ז) "זכור ימות עולם, בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", וכתב האבן עזרא שם וז"ל: הטעם כפול, כי כן דרך צחות. עכ"ל.

ואמנם על דרך זו הוא גם סיפא דקרא כאן, דכתיב "פן יאמרו ידינו רמה, ולא ה' פעל כל זאת", אבל רישא דקרא, דכתיב "לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו", הרי לפי פירוש רש"י אינו דומה לשאר פסוקי השירה, כי אין כאן ענין כפול פעמיים, אלא המשך דברים הוא, שתחילה מדבר בכעס האויב על ישראל ורצונו להשחיתם, ואח"כ בזה שאם יוכל להם וישחיתם, יתלה הגדולה בו ובאלהיו.²

לולי כעס אויב אגור פן ינכרו צרימו פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת (דברים לב, כז)

פירש רש"י: "לולי כעס אויב אגור" - אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחיתם,¹ ואם יוכל להם וישחיתם, יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי, וזהו שנאמר "פן ינכרו צרימו", ינכרו הדבר לתלות גבורתי בנכרי, שאין הגדולה שלו. עכ"ל.

ויש להעיר על פירושו, דהנה כל שירת האזינו נכתבה בדרך כפול הדברים, שכל ענין וענין נכפל בלשונות שונים, כדרך שירה בכל מקום.

ואף פסוקי הפרשה שנכללו בהם שני ענינים, הרי כל אחד משני הענינים נכפל פעמיים בפסוק, כלומר דרישא דקרא נכפל בו ענין אחד פעמיים.

בשירת הים (שמות טו, ח) נאמר "וברוח אפיק נערמו מים, נצבו כמו נד נזלים" וגו', וכתב רש"י וז"ל: "נערמו מים" - אונקלוס תרגם לשון 'ערמימות'. ולשון צחות המקרא, כמו (שיר השירים ז, ג) "ערמת חטים", ו"נצבו כמו נד" יוכיח. עכ"ל. כלומר שלפי תרגום אונקלוס אין הענין נכפל פעמיים, שהרי לשון ערמימות אינו מענין סיפא דקרא שם, דכתיב "נצבו כמו נד". וזה יוכיח כפירוש רש"י ש"נערמו" הוא מלשון "ערמת חטים" שאז הוא דומה לסיפא דקרא.

¹ וע"ש בהגאות יעב"ץ שציין לגמ' [פסחים נ' א' וב"ב י' ב'] ע"ש. וכן הביא על המהרי"ל שאירע כן בחדרו וחיה אח"כ ל' שנה כמוזכר בליקוטי מהרי"ל.

² וכנראה שהיה נפוץ הרבה בין אומות העולם לעשות כן, עד שהברייתא הבהירה שאי"ז מדרכי האמורי, וזו"ק.

¹ כי "אגור" - פירושו 'כנוס', וכדלקמן.
² ומצינו שענין זה של כפל הענין כדרך שירה, ניתן להוכיח על פיו איך לפרש פשוטו של מקרא בפסוקי שירה, דהנה

מנחם אב תשע"ז מילון

וכשם ש"כעס בניו ובנותיו" פירושו הע"ז של בניו ובנותיו, כן גם "כעס אויב" פירושו - הע"ז של האויב.⁴

ולפ"ז לשון "אגור" יש לפרש כמש"כ האבן עזרא: "אגור" - אפחד, מגזרת "ויגר מואב" (במדבר כב, ג), עכ"ל. וכן תרגם בת"י: אלולפון רוגזא דסנאה דחיל. ודלא כפירוש רש"י שמבואר מדבריו ש"אגור" - פירושו 'כְּנוּס'.⁵

ולפי מה שנתבאר נמצא שגם רישא דקרא נכתב בכפל לשון כדרך שאר הפרשה, שכך הוא פירושו: ["אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם"], (א) "לולי כעס אויב אגור" - כלומר אם לא שאפחד⁶ ואָחוּש להגדלת שם ע"ז של האויב, (ב) "פן ינכרו צרימו" - כלומר פן יתלו צריהם את נצחונם באלהי נכר ויגדילו שמו.

הרב ישראל מאיר בריסקמן
לייקווד

ונראה לפרש בזה לפי פשוטו של מקרא, שכל הפסוק מדבר בחשש הגדלת שם עבודה זרה, וכמו שיתבאר.

דהנה הכתוב "פן ינכרו צרימו" פירש רש"י הנ"ל וז"ל: ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי, וזהו שנאמר "פן ינכרו צרימו", ינכרו הדבר לתלות גבורתי בנכרי, שאין הגדולה שלו, עכ"ל, הרי שהכתוב "פן ינכרו צרימו", פירושו - פן יתלו הגדולה באלהי נכר.

אשר לפ"ז י"ל גם בתחילת הפסוק "לולי כעס אויב אגור", שאין פירושו כעס האויב על ישראל, אלא ש"כעס" הוא כינוי לעבודה זרה, משום שמכעיסים בה לפני ה', וכמו שמצינו לעיל (שם, טז - יט): "יקניאוהו בזרים בתועבות יכעיסוהו, יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום וגו', וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו",³ הרי ש"כעס" פירושו ע"ז, שכן בכל הפסוק שם דיבר הכתוב בע"ז.

³ וכתב הרמב"ן שם: הזכיר הכתוב הבנות ככאן שלא כמנהג, וכו', אבל זה מרמיזותיו כי יהיה בדור החורבן רשע הנשים

⁴ ופשעיהם גדול מאד להכעיסו, כי היו נצמדות לע"ז ביותר והן שמפתות את האנשים לעבדה. עכ"ל.
⁵ וכן מצינו ביחזקאל (כ, כח): "ואביאם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה להם ויראו כל גבעה רמה וכל עץ עבות ויזבחו שם את זבחייהם ויתנו שם כעס קרבנם וישימו שם ריח ניחוחיהם ויסיכו שם את נסכיהם", הרי

⁶ אבן עזרא שם: והכתוב דיבר כדרך בני אדם להכין השומעים. עכ"ל.

³ וכתב הרמב"ן שם: הזכיר הכתוב הבנות ככאן שלא כמנהג, וכו', אבל זה מרמיזותיו כי יהיה בדור החורבן רשע הנשים ופשעיהם גדול מאד להכעיסו, כי היו נצמדות לע"ז ביותר והן שמפתות את האנשים לעבדה. עכ"ל.

⁴ וכן מצינו ביחזקאל (כ, כח): "ואביאם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה להם ויראו כל גבעה רמה וכל עץ עבות ויזבחו שם את זבחייהם ויתנו שם כעס קרבנם וישימו שם ריח ניחוחיהם ויסיכו שם את נסכיהם", הרי